

Тошни ёриб чиққан майса борки, офтобга интилади: кўёш нуридан баҳра олиб буй чўзади, ранг олади, гуллайди, мева тугади, жисми жонига ёруғлик шиммади.

Кексаларимиз иморатларни офтобрун-кунгай қилиб солишни маслаҳат берганлар. Уйларни, хавёлари, кенг кўнгиллари офтобнинг майин шўласи, ҳаётбахш нафасига тўлсин учун. Сахар турмоқчи саодат билган моламоларимиз ёстиқдан бош кўтариб, Аллоҳ қаломини айтганлар. Сўнг эса умрнинг янги тонги учун кўёшга салом берганлар. Халқимизнинг табиатида кенгликка, ёруғликка интилиб яшаш тўғриси, мулоҳазакорлик кучли бўлган.

Ана шу боис либосларни ясаган рўзгор буюмларига ҳам барчасида ҳикмат, тарихий мазмун бор. Доно оналаримиз уй кийимлари билан тўй кийимларини адаштиришмаган. Уларнинг кундалик ва тўғри либослари бошқа-бошқа, марака-маросим кийимлари ўзгача бўлган. Марака-маросим учун махсус либослар тиктириб қўйишган. Азадорликка ҳаво ранг калтача, оппоқ рўмол, лачаклар тақиб, кавуш-маҳси кийиб, кишлоқ авллари улусифат бўлиб боришарди (Бу кишлоқларда ҳозир ҳам бор). Мотамзадаларнинг қайғусига, дардига шериклик аломати саналган бу.

Қизлари мунча ёшига етган хонадонлар ўсмир қизалоқларига тўйча қилиб («калтачагўшон» дердилар), болам буй етди, элга қўшилди деб, махсус либослар тиктириб қўярди.

Ёқаси очик, калта қўйлақда, боши очик азага бориш, турли тақинчоқларини кўз-кўз этиш марҳумга ҳурматсизлик, раиятга нописандлик саналарди. Аёлларнинг либослари уй юмушлари учун қўлай, эгилган-турганда халақит бермайдиган эди. Тўй либослари кенг-мўл, қизларники қизил-қирмизи бўлиб, бир хунга ун хун қўшарди. Тўй кечаси келинчақларнинг бошига қайнона оқ гижим рўмол соларди. Ана шу гижим рўмол сочқилари елкаларида сочлари билан шалолодай тўқилиб, келинчақлар тўйларга, келин чорладиларга борардилар.

Келинчақлар кийган дўппилар ёшлик баҳоридай рангин бўларди: «чаманда гул» дўппи, ироки дўппи, мунчоқлик дўппи, йўрмадўзи дўппи, зардўзи дўппи, «келини кийсин, қайнонаси қўйсин» деган дўппи, турли баҳмал дўппилар... Келинчақларнинг «бахт қўйлақ»ларини мўтабар қайноналар яхши тилак билан қўйиб, кўнрада бичишарди. У оддийгина оппоқ сурдан бўлиб, енгларига гулқашталар солинган бўларди. Бу хашталарни келинчақнинг ўзи тикларди, бегона қўл тўғмасди. Келинчақларга сулуфлар қўйилар, тиллақошлар ясаларди. Гунгурт, қўйиш-қорамтир ранглар келинчақ сарпосига қўшилмасди, унинг кўзи ёркин ва қувноқ рангларга тўшса, фаровон ранглардан баҳра олса, соғлиги учун ҳам, бўлажақ фарзанди учун ҳам хосиятли дердилар.

Биз, наврасталар, гуриллаб далага ишга чиқиб кетардик. Сочларимизни дўппи узра чамбарак қилиб чирмаб олардик. Қизил қола гулли гардиҳаллар рўмоллар бўларди. Офтобдан саклиши учунгина елкамизга солиб олардик. Тўй-томоша, мактабга эса сочларимизни елкага ташлаб, дўппи кийиб юрардик. Мабодо, рўмол ўраб олса, оналаримиз қойиб беришарди.

—Ойдеккина юзингни бунча булут тўсгандай қилмасанг, болам. Бева аёлга ўхшаб, рўмолга бурканиб олишни ким ўргатди сенга?

Даладаги хотин-халаж ҳам қизлар рўмол ўраб юрганни ушшламасди. Сочларимизни қирқта қилиб ўраётини, холаганалар «бир қўлоқ, етти қўлоқ» деб эркалаб, турли тилақлар билдиришарди. Дўппи кийиб, чараклаб юрсак, оналаримизнинг кўнгли кўнрада ёришарди. Қизлар қошини терса, зулф қўйса ёки сочларини

Либоснинг ҳикмати, тарихий мазмуни
Тўй кийими, уй кийими, кишлоқ кийими ва иш кийими
Кийим, кийиниш миллий бўладими? Миллийликка даҳлдорми?
Сиз либосни фақат ёпинчиқ деб биласизми ёки унинг ахлоқий маъноси ҳам борми?
Қайси қўйнинг либоси қўлай: Европани, Осиёни, Африкани, Американи?
Ё шуларнинг ўртасими?
Кийимни эътиқод рамзига айлантириш нимага олиб боради?
Сизнинг миллий либос ва умуман халқнинг кийиниш тарзи билан боғлиқ ўз фикрингиз борми?
Фикрингиз бўлса, «МТ» билан ўртоқлашмайсизми?

ёйиб юрса, танбех беришарди. Умуман, эл урфида эри ўлган авлларгина сочини ёйиб, йиғлаш одати бор эди. Шу боис сочини тўзғитиб, ўрмай юриш хосиятсиз саналади. Қизлар билан келинчақларни либосидан, хулқи-табиатидан фарқлардилар.

Замонлар ҳамма нарсаи ўз измига солади. Йиллар ўтиши билан одамлар ҳам, урфлар ҳам ўзгара бориши табиий ҳодиса.

Бир хил либослар мукамаллашиб, бирлари соддаллашиб, халқнинг турмуш тарзига, яшаш иқлимига мослашиб бораверади.

Хар бир халқнинг минг йиллар давомида шаклланган либослари мавжуд. Араб саҳроларида гармисел ва жазирадан саклиниш учун кийиладиган чодралар ўша халқнинг иш ва турмуш шариити тақозоси билан юзага келган. Овруполикларнинг ҳам кийиниш ҳақида қарашлари, ўз ўлчов-меzonлариди бор.

Агар аслзода Оврупо хонимларининг либослари тарихига назар ташласак, улар ҳам басавлат, енгларини узун, екалари парпаралик оқ, мовий ва яшил либосларни хуш қўриб кийганлари маълум бўлади (Мустанқиллик байрами шодибеналарида, ҳазрат Амир Темурнинг 660 йиллик тўйлари байрамида Самарқанд Регистонидидаги муҳташам томошаларни ҳайратланиб томоша қилдим. Темурий маликаларнинг либослари нақадар гўзал, маҳобатли, улугвор. Уларда Шарқу Фарб либосларининг нозик ва жозибали фасонлари омухталашган).

Юнонистон сафаридида бир музейхонага кирдик. У бойвучча бир хонимнинг шахсий музейи экан: либослар ва кийим-кечаклар музейхонаси. Биргина аёлнинг ўз миллий либосларига эҳтиромини қўриб ёқа ушлагандик. У хоналар баҳор атласлари, камалаклар порлаб ётган мўъжизахонага ўхшарди. Унда туркий либослар ҳам бичиб эди: адрес, банорас тўнлар дейсизми, екалари бигизаки йўрмалар билан мунақаш хонимлар қўйлақлари дейсизми, этаклари кенг, буғмача билакли, сирма белли либослар дейсизми, беҳисоб эди. Шоллар ва шох рўмоллар нафисдан-нафис эди. Ул ақойиб-хонада оқ ёки қора чодралар кўр-мадим. Қомилла, имон-иродаси мустанқам, тақводор хонимлар либослари... Олам нурларидан, ёруғ дунёдан юзларини яширмай, қўзларидида ҳаё ва исомат пардаси билан яшаган азизлар!

Қирқ оғайни қалмоқлар талошида қолган Барчинийоний мардона кийиниб, майдонга от суриб киргани Аёлнинг ўз шайни-шарафини нар шердаи химоя қилганидан далолат-ку! Нега халқ эртақларида ё Кенжа ботир, ё Кенжа қиз мурод-мақсад манзиллари сари отланади? Енартошни олиб келди. Булбулгўёни излаб боради, Сўкир отага Кенжа қиз тўтиё излаб мардона кийимда хатар тўла сафарга отланади. Нега у машаққатли йўлларда чодрага ўраниб олмайдик? Унинг дилдида имон гавҳари, юзидида ҳаё ва исомат пардаси бор. У шахзодалар билан турли баҳрларга қираркан, йяманиб турмайдик: унда халқнинг ўқтамлиги, топқирлиги, буюқ ақли муҷассам. Халқ ўз қизларини ана шундай бурғутсийли, одобу камолда расо кўргиси келарди.

Оташнафас шоира Жаҳонотин Увайсийни эл нечун отин деб ўлгуларди. Анбар отиннинг фожеъ ва бахтиёр қисмати ни эсланг: у миллат фарзандларига илм ўргатган, кўнгил қўзларини очган. У Бедил, Хофиз, Навоий, Фузूलӣ ва шох Машраб газалларини ўқитаркан, талабаларини хат-саводли қиларкан, кўнглига миллатта фидолик тўғйусини солгани авн-ку! Ноқийлигини ҳам ўқтириб ўтган. Абу Али ибн Сино «Тиббиёт» асариди одамларни ижтимоий фойдали меҳнат билан шуғулланишга чакирган. Чунки одамлар шу йўл билан ўзларига овқат, кийим-бош, уй-жой яратадилар, шу мақсадда дехқончилик, хунарманчилик, чорвачилик билан шуғулланадилар.

«Темур тузукларида» мамлакатни бошқариш ва ривожлантириш ҳоиди-тамоийллари, зарур йўл-йўриқлар билан бир қаторда соҳибқироннинг иқтисодий ташкил этиш, барқарорлаштириш, тартибга солиш, юксалтиришга оид қимматли тавсиялари ҳам жамланган. Уларнинг замирида инсон ва унинг манфаати, фаровон ва тинч ҳаёт

дирабегимнинг мадраса толибалари учун махсус нафақалар таяинлагани — илму маърифат паноҳи бўлганидан далолат. Абдулла Қодирийнинг гўзал, маҳзун Кумуш ва Раъноси илми ҳикмат ва илми динни баравар ўзлаштирган қомилла аёллар намунаси эмасми?

Инсон тинимсиз ёруғликка, дунёнинг илму ҳикмат манзилларига интилади. Фарзанд тарбияси ўз келига тушади, оила чироғи бўлиш масъулияти зиммасида турган қизларни

ват айтадиган Наврўз байрамимизни азага айлантирган жохиллар мум тишлаб қолдилар. Бозорларда оқ рўмол ёлган табаррук онахонларнинг бошидан ёпинчигини юлқилаб оладиган нокаслар тавбасига таянганга анча йиллар бўлди. Алхамдулиллоҳ, Аллоҳ қомиллик сари ўзи бошлапти бизни, деймиз. Имони бутун ва маърифатли авлодига эл-юрт учун, Ватан учун уйларга қодир бўлажак, илло.

Олтмиш-етмиш йиллаб Ватан фироғида ёнган ватандошларимиз келиб, болалари ётган тупроқни кўзларига суртмоқдалар. Дунёнинг турли мамлакатларига бизлар ҳам бориб, гоҳ элвешлар дейдодини кўриш баҳонасида олис юртлар остонасига қадам қўймоқдамиз. Гоҳ тижорат тўғрисида баъзи опа-сингилларимиз йўли хорижий ширкатларга тўғри келганда, ҳар элат ҳаётида ўзига ярашадиган урф-одатлари, эътиқодига мос либослари бирга яшайди. Албатта, ҳар бир халқда ўрганса арзийдики, таассуб қилсан, миллат бойийдиган ноёб фазилатлар, маросимлар бўлади.

Жаҳонга чиқатган мустанқил Ўзбекистон учун шарқона босиқлик, хилмлик, меҳнатсеварлик, дини имон поклиги ота мерос ҳислатлардир. Бу аслида бизнинг қонимизда бор-ку. Базан араб аёллари учун ярашқили ва ўз иқлимига мос бўлган қора либосларни навраста қизчаларини кийиб юрганларини қўриб қўйсан. Иймоннинг қалъаси

дидла бўлмасми? Узимизнинг чиройли қўйлақларимизни кийиб қўлдан тоат-ибодатлар ижобат бўлмайдими ёки? Хизмат вазирам юзасидан олий мартабали хонимларни қўзатиб Самарқандга, ҳазрат Имом Бухорий қадимжоларига борганман. Не ҳайрат билан айтди, чодра ёпиниб юрган меҳмонларим Имом Бухорий ҳазратлари қимлигини билмас эканлар... Биз маърифат ва саводга тизилдик. Меҳмонлар ҳам қиммат турдилар. Меҳмонларим намозхонимиздан тааж-жубланиб, қараб қолдишди. Шуравияда ҳам ўқирмидингизлар, сўрашди улар, Имон ва дин эркинлиги бизга Мустанқиллик бахш этган инсон эканини айтдик... Бизгадигани, бармоқларидидаги тиллаворларини қўйнамознинг бир четига қўйиб, саждага бош қўйган меҳмоним йилга муножот қилганди. Эзибят чоғида меҳмонимнинг очик юзларини қўриб, яна хайратим ошди: сочлари калта қирқилган, юбкалари тиззадан, екалари очик меҳмонларим гоят малоҳатли, юлдузи иссиқ хонимлар эди. Қора чодрада эса улар барчаси бир хил эдилар. Ушунда имон келтирдик: гап шаклда эмас, моҳиятда. Иймон дилда, Инсоннинг руҳида, либослар ташқи аломат, улар имон-

Миллий либосларимиз ҳақида ўйлар

ўқитиш, маърифатли қилиш миллатнинг маънавий-маърифий даражасини кўтаришга қўшилган сазй-ҳаракатлардир. Қизингни ўқитсанг, бутун оилани илмли қилган бўласан, дейдиқад донишмандлар.

Кези келганда айтайлик: Шарқнинг буюқ алломалари мадрасалар тупроғини ялаб, маърифат ва камолот чўқисига етганлар. Ислон дини инсоният маданияти тарихидида маърифатли, инсоний ва солиқ дин-эътиқоддир. Маънавий баркамоллик, ботиний ва зоҳирий поклиши, «дунёни илм билан ихота» қилиш; олам ҳақидаги, ақлу тафаккур кенгликлар ҳақидаги бетакдор илоҳий битиклар бизни доим ҳайрат-оламага, Аллоҳнинг мислсиз сирли йўлларига бошлайди.

Буюқ Истиқлол шарофати билан дилимизга Аллоҳ нури тушди. Қуръони мажид нуридан шифойи иймон топдик. Қўнглимиз покланди, саждага бош қўйдик. Хар тонг бизни мунаваар оналр ибодатига чорламоқда. Муборак Рамазон учун; ҳайитимиз учун танбех эшитмайдиган бўлдик. Дошқозонлар бошида фаришталар сало-

эътиқод даражасини белгилай олмайдик. Миллатимизнинг бўлажак оналари чакнаб юрса, дейман. Одобу назокатда, кийинишда меёр, мувоозанат бўлишмас, дейман. Дунё майдонига чиқатган Ўзбекистоннинг эртанги эгаларини мана шу бўлажак оналар тарбиялайдилар. Бизнинг умидимиз, кўрар кўзларимиз — қизларимиз чодраларга ўралиб олсалар, бугунги замонавий касбларни эгаллашарлар, миллатнинг холига во! Кейинги йилларда ўзбек тили ҳақидаги Давлат Қонуни қўйгани идораларда бепарволарча эсдан чиқмоқда. Компютерларда ўзбек қизлари бармоқ билан санарли даражада. Уй-жой бошқармалари, бухгалтерлик идоралари, почта ва телеграфхоналарда деярли ўзбек қизлари йўқ. Ўз миллати раънақи учун хар бир халқ ўзи жон қўйдириши, турли малкали ишчиларни ўзи таъбирлаб беришга қодир бўлиш даркор-ку! Хаво лайнерларидида ўзбек тилини «чайнаб» йўловчиларни қўлгаётган стоардесса қизлар ўрнига ўзбекининг нутқи равоқ қизларини таърифта олмаймизми? Баъзи катта корхоналарда хали ўзбек тили ўғай бўлиб турибди, улкан конционерларнинг раҳбарлари ўзбек бўлатуриб рус тилида ёзишмалар олиб борадилар. Ўй-жой бошқармаларида дастлаб пайдо бўлган ўзбекча буйруқлар, эълонлар қорға тушган эздай ўзбекча бўлди-қолди. Ўзбек қизларининг маъмурий идораларда қотибалик қилишга қувуларни йўқми? Зехнлари йўқми? Бу ҳақда ота-оналар, миллатимизнинг вакиллари йўлаб кўрмоқлари даркор? Алоқа ва иқтисод коллежларида ўқиб, қизларимиз теворук бо соҳани ўзлаштирсалар, ана унда сийлар ҳам ўзбекча «гапира бошлайди»лар.

Ўзбек тилини ўргатадиган тўғрақлар ташкил этса ўзбек муаллималар. Ўзбек тилида яқшабалик мактаблар ишлаб турса. Унда лотин алифбосидан дарс берадиган ўзбек муаллималари ўз меҳнатини аямаса. Стенограмма ёзадиган курслар мавжуд бўлса, ўзбек қизлари учун хунар бўлмайди бу? Ўзбек тилида тикув-бичув машғулоти олиб борадиган имон поклиги ота мерос ҳислатлардир. Бу аслида бизнинг қонимизда бор-ку. Базан араб аёллари учун ярашқили ва ўз иқлимига мос бўлган қора либосларни навраста қизчаларини кийиб юрганларини қўриб қўйсан. Иймоннинг қалъаси

дидла бўлмасми? Узимизнинг чиройли қўйлақларимизни кийиб қўлдан тоат-ибодатлар ижобат бўлмайдими ёки? Хизмат вазирам юзасидан олий мартабали хонимларни қўзатиб Самарқандга, ҳазрат Имом Бухорий қадимжоларига борганман. Не ҳайрат билан айтди, чодра ёпиниб юрган меҳмонларим Имом Бухорий ҳазратлари қимлигини билмас эканлар... Биз маърифат ва саводга тизилдик. Меҳмонлар ҳам қиммат турдилар. Меҳмонларим намозхонимиздан тааж-жубланиб, қараб қолдишди. Шуравияда ҳам ўқирмидингизлар, сўрашди улар, Имон ва дин эркинлиги бизга Мустанқиллик бахш этган инсон эканини айтдик... Бизгадигани, бармоқларидидаги тиллаворларини қўйнамознинг бир четига қўйиб, саждага бош қўйган меҳмоним йилга муножот қилганди. Эзибят чоғида меҳмонимнинг очик юзларини қўриб, яна хайратим ошди: сочлари калта қирқилган, юбкалари тиззадан, екалари очик меҳмонларим гоят малоҳатли, юлдузи иссиқ хонимлар эди. Қора чодрада эса улар барчаси бир хил эдилар. Ушунда имон келтирдик: гап шаклда эмас, моҳиятда. Иймон дилда, Инсоннинг руҳида, либослар ташқи аломат, улар имон-

Ойдин ҲОЖИЕВА, Ўзбекистон халқ шоираси

Маълумки, ҳаётимизда «Бозор иқтисодиёти» деб аталувчи бутунлай янги давр бошланди. Бозор ҳақидаги таълимот биз учун янгилик туолса-да, аслида у эзоз тарихга, қўнглимизлик тараққиёт йўлига эга. Утган муддат давомида инсоният иқтисодий ҳаётини ташкил этишнинг энг қўлай, энг содда, энг тўғри йўлларини ишлаб чиқди; жамият тараққиётининг иқтисодий қонунларини кашф этди ва бу қонунларнинг амал қилиш механизмини яратди. Натияжада иқтисод деган буюқ фан юзага келди.

Биз эндиликда бозор муносабатларига ўтган бўлсак-да, қўнглилик иқтисодиёт назарияси ва бозор муносабатлари тўғрисида чуқур билим ва малакага эга эмас. Сабаби — илгари фақат олий ўқув юртлири талабаларигагина иқтисод илмидан бир мунча тўлароқ сабоқ бериларди, холос. Ҳозир эса, мана ўз йилдирик, иқтисодий билим асосларини барча турдаги махсус мактаб-гимназияларда, лицейларда, янги ўқув йилидан бошлаб мактабга тарбия муассасаларида ҳам ўргатиш жорий қилинди.

Зеро, қимми Ўзбекистонни севса, ўзида уни қўлақлаш учун жавабгарлик масъулиятини ҳис этса, иқтисод фанини чуқур ўрганиши керак. Чунки иқтисодий илм хар бир инсон учун ўз шахсини ва жамиятдаги ўрнини англаб олишида, оилавий ҳаётини тўғри юритишида, турмуши учун керакли даромадини топиши ва ундан оқилона фойдаланишида мададор бўлади.

Инсон дунёга келибдики, аввало, яхши яшаш ва кийиниш учун интилади. Шу боис ҳозир мамлакатимизда ишлаб чиқариш ҳам, истеъмол ҳам умумий бўлган ибтидоий жамоа тузумидан бошлаб бугун қарор толган бозор муносабатлари давригача бўлган иқтисодий муносабатлар чуқур ўрганилмоқда ва таҳлил қилинмоқда.

Шарқ Арастуиси номи билан машҳур бўлган буюқ алломаси Абу Наср Форобий Арасту фалсафаси таҳлиliga бағишланган асаридида иқтисодиёт фанининг муҳим қатгориюси ҳисобланган эҳтиёжлар масаласига алоҳида эътибор берган ва эҳтиёжларни қондириш ҳаминча инсон фаолиятининг марказида туражигини қўрсатган. Бу ўринда меҳнат қуролларининг аҳамияти бе-

қийлигини ҳам ўқтириб ўтган. Абу Али ибн Сино «Тиббиёт» асариди одамларни ижтимоий фойдали меҳнат билан шуғулланишга чакирган. Чунки одамлар шу йўл билан ўзларига овқат, кийим-бош, уй-жой яратадилар, шу мақсадда дехқончилик, хунарманчилик, чорвачилик билан шуғулланадилар.

ШАРҚ ИҚТИСОДИЙ ТАФАККУРИНИНГ АСОСЛАРИ

Шарқ иқтисодий тафаккурининг ривожланишида Юсуф Хос Ҳожибининг «Қутадғу билиг» асари алоҳида аҳамият касб этади. Асарда меҳнатга тўғри ҳақ тўлаш, меҳнатни тақдирлаш, бошқаларнинг меҳнати қадрига етиш, моддий манфаатдорлик, касб-хунар эгаллаш, кучли ижтимоий ҳимоя масалаларига катта ўрин ажратилган. Муаллиф турли-туман хунарларни ўрганмаслик тубанлик белгисидир, деган фикрни илгари сурган. Бу гоё кейинчалик барча маърифатли халқларнинг миллий шиори ва қондасига айланиб қолди.

Шарқ иқтисодий тафаккурининг ривожланишида улуғ бобокалонимиз, соҳибқирон Амир Темурнинг иқтисодий гоёлари, у ишлаб чиққан ва амалда қўллаган иқтисодий сиёсат ҳам мислсиз аҳамиятга эга. Амир Темур иқтисодий гоёларининг ўзига хос улусворлиги шундаки, улар ҳаққоний ҳаёт талабларидан келиб чиққан ва унда ўз ифодасини топган. Шунинг учун ҳам орадан олти асрдан ортироқ вақт ўтган бўлса-да, амалий аҳамиятини йўқотмай келаётир.

«Темур тузукларида» мамлакатни бошқариш ва ривожлантириш ҳоиди-тамоийллари, зарур йўл-йўриқлар билан бир қаторда соҳибқироннинг иқтисодий ташкил этиш, барқарорлаштириш, тартибга солиш, юксалтиришга оид қимматли тавсиялари ҳам жамланган. Уларнинг замирида инсон ва унинг манфаати, фаровон ва тинч ҳаёт

кечириш гоёлари туради. Соҳибқирон одамларга касб-хунар ўргатиш, уларни иш билан таъминлаш, тадбиркорлик фаолияти ва тижорат ишлари билан шуғулланувчиларга етарли сармоа, уй-жой қўриб бериш ҳақида қайғурган.

Амир Темурнинг иқтисодий қарашлари тизимида солиқ масаласи марказий ўрин тутди. Чунки бу тизим орқали иқтисодиёт ташкил этилган, бошқарилган, мамлакатнинг иқтисодий ва харбий ҳаёти тартибга солинган. Соҳибқирон ўз солиқ сиёсатини халқ манфаатининг устиворлигидан келиб чиққан ҳолда белгилаган. У агар аҳоли солиқлар тўғрисида қамбағаллашди, кетса, охир-оқибатда давлат ҳам қамбағаллашди, шу боис бой-бадавлат яшамоғи учун адолатли солиқ тизими зарур, фуқаролар иқтисодий саводхонликка эришса, мамлакат ҳам иқтисодий жиҳатдан раванк топди, деб ҳисоблаган.

Амир Темур иқтисодий меросининг вориси ҳисобланган ўзбек халқи ўз мустанқил давлати иқтисодий тизимини яратётган ҳозирги даврда буюқ

соҳибқироннинг маслаҳатларига суянмоқда. Шубҳа йўқки, улуғ бобокалонимиз иқтисодий гоёлари ана қўллаб авлодларни тарбиялашда бебаҳо манабу бўлиб хизмат қилади.

Мирзо Улуғбек ҳам подшолик, олимлик ва мутафаккирлик фаолиятида бобоси Амир Темур ва сийлари ва кўрсатмаларига тўла амал қилган. Натияжада унинг 40 йиллик ҳукмронлиги даврида мамлакатда барқарорлик, тинчлик, ҳамжихатлик, иқтисодий раванк, катта ижодкорлик ҳўкм сурган. Улуғбекнинг айниқса солиқларни тартибга солиш ва пул муомаласини барқарорлаштириш, унинг қадри-сизиланшига йўл қўймаслик борасида қўрган чор-тадбирлари тарихий аҳамиятга молик бўлган. Бу жиҳатдан пул илсохоти ҳақида алоҳида тўхталиб ўтиш лозим. Улуғбек шу мақсадда пул зарб қилувчи корхона қурдирган. Бу таърибга исзис қолмади. Мустанқил Ўзбекистон ҳам ўз миллий валютасини муомалага чиқаришида ана шу тарихий меросга асосланмоқда.

Иқтисодий гоёлар мутафаккир шоиримиз Алишер Навоий ижодида ҳам ўз ифодасини топган. Шоирнинг «Махбул-қулуб» асаридида меҳнат микдори ва сифатиға мувофиқ ҳақ тўлаш, дехқонлар ва хунармандлар, савдо ва тижорат ишлари, солиқ сиёсати, қиймат қатгориюси, фойда, мулк, тежамкорлик ҳақидаги гоёлар илгари сурилган.

Қисқаса, Шарқ иқтисодий тафаккурининг ривожланишида буюқ алломаларимизнинг маданий ва маърифий мероси улкан аҳамиятга эга бўлган. Улар қўллаган ва ёзиб қолдирган иқтисодий тадбирлар мамлакатимизда пул-товар муносабатларининг ривожланишига, халқро савдо раванкига, миллий мулкнинг барқарорлашишига хизмат қилади. Демак, бизнинг келажақдаги асосий вазифаларимиздан бири аждодларимиздан мерос иқтисодий тафаккурни янада шакллантириб, бойитиб, жаҳоннинг энг ривожланган мамлакатлари иқтисодиётига яқинлаштиришдан иборатдир.

Нутфулло ҲУЖАЕВ, иқтисод фанлари доктори, профессор, Феруза СОБИРОВА, республика Таълим марказининг иқтисодий таълим бўлими мудири

ҲАМКОРЛИКДА ҲИКМАТ

Марҳамат туманидаги 27-ўрта мактабда «Ёшлар ўртасида жиноятчиликнинг олдини олиш» ҳамда «Маҳалла, оила ва мактаб ҳамкорлиги» мавзуларида кўргазмали семинар қўриб ўтди. Унда туман ички ишлар бўлимининг воёга етмаган ёшлар билан ишлаш нозирёти ходимлари, халқ таълими бўлими вакиллари, турли ўқув муассасалари раҳбарлари, маҳалла фаоллари иштирок этдилар.

Учрашувда ички ишлар бўлимининг воёга етмаган ёшлар билан ишлаш нозирёти бошлиғи Ҳакимжон Абдуллаев бўлим фаолияти хусусида ахборот берди. Болалар ва ўсмирлар ўртасидаги ноҳуш воқеалар, жиноятларнинг олдини олиш учун қурашда маҳалла фаоллари ҳамда ота-оналарни ҳамкорликка даъват этди. Мактаб директори Абдуманноп Эргашев ота-оналар ва маҳалла фаоллари ўртасидаги ҳамкорлик самаралари ҳақида сўз юритди. Мактаб директорининг тарбиявий ишлар бўйича ўринбосари Шамсиддин Зайнобидинов эса жиноятчиликка барҳам бериш, тарбияси оғир ўсмирлар билан ишлаш, ўқувчининг мактабдан ташқари вақтдаги назорати хусусида фикр-мулоҳазаларини билдирди.

Семинар давомида иштирокчилар мактабда йўлга қўйилган таълим-тарбия ишлари билан танишдилар. Ота тили ва адабиёт фани ўқитувчиси Зулайхо Ҳамидова раҳбарлик қилаётган 7-«А» синфда ўтказилган «Мустанқиллик тўғрисида маънавиятимизнинг тикланиши» деб номланган очик тарбиявий саотда катнашдилар.

Маърифат ЖАҲОНГИРОВА Марҳамат

Одамнинг боши — сойнинг тоши

Баширулло ака билан танишганимга қирқ йилдан ҳам охири.

1956 йилнинг саратон палласи. Тошкентнинг энг сўлим масканларидан бири, бўлмиш Жангоч (ҳозирги Абдулла Қодирий) истироҳат боғида ўша даврнинг энг машҳур шоирлари иштирокида эҳтиросли шەърият кечаси ўтатилади бўлди. Кечага шەъриятимиз карвонбошиси Фафур Гулом ва унинг сафдошлари Мақсуд Шайхзода, Уйғун, Миртемирдан ташқари Асқад Мухтор, Мирмуҳсин, Туроб Тула, Раъз Бобоқон каби атоқли номлар ташири буюришди. Боғнинг ўнг томонидаги ёзлик театрининг хатто деворларидо ён-атрофдаги дов-даракларга ёш-яланг эгиллаб олган. Кеча қизигандан қизиб, ҳар бир шоир нақ улқочига ўшаб, бош ўлжани кўлга киритишга ташлангани; ўз жуз-адониди энг ноёб ҳисобланган намуналарини саховат билан тингловчилар ҳўқмига ҳавола этганлиги ва улардан ҳар бири залда янгидан гулдорс портлашга боис бўлганлиги ҳануз ёдимда. Сехрли шەърият оқшоми нақ ярим кечага давом этди.

Ўша аснода ҳодисаларга турли имо-ишоралар билан хизмат буюриб ўтирган қадди расо, кўркам йигит шоирларнинг ёзлик театр эшиғи ёнидаги машҳур «Анвар чўқоқ» чойхона-

си»га қўярда-қўймай бир пиёла чойга олиб ўтди. Гапга чечан, ҳар бир чўқоғура ўзига яраша муомала топадиган Анвар ака фронтдан бир оёқсиз қайтигандан сўнг 10—15 йилдан бери шу боғ ҳўснига хол бўлиб тушган чойхонада ҳар кўни каллаи саҳардан бошлаб меҳмон кутарди.

Ўша вақтларда камина «Ўзбекистон маданияти» ҳафта-номасида адабиёт ва санъат бўлимида хизматда бўлганим сабабли шەърият кечаси хўсусида батафсил материал тайёрлаш менинг зиммамда эди. Табиийки, кечага ташири буюрган шоирлар қатори каминани ҳам чойхонага олиб киришди. Боғнинг раҳбари Баширулло ака эҳтиросли шەърият оқшоми учун шоирларга ихори миннатдорлик қилди. Шунда мен у киши бадиятини қанчалар нозик ҳис этишини, шоирлар билан шоирча гаплаша олишини, аския пайравларидан пухта хабардорлигини кўргандим. Ўша шёърият кечаси баҳона бўлди Баширулло ака билан боғ чойхонасида тез-тез қўришиб турадиган бўлди. Зотан боғ чойхонаси Фафур Гулом ва дўстларининг кўнда-шунда қароқоҳига, хўшонлар хониши, аскиячилар қаж-қажаси кеча-кўнуду анграйдиган дилбар бир масканга айланган эди. Баширулло ака боғ идорасининг айқаш-ўйқаш ишларидан сал вақт топи деганча чойхонага чиқар ва сўхбатларнинг гули бўлар эди, десам лоф эмас.

Шунчалар қувноқ, шўх, базморо инсоннинг ёшлиғида не-не кулфат, машаққат сўқмоқларида сарсон-саргардон кезганини, неча-неча бор ўлим чаңгалидан омон топганини анча кейин, у киши билан сирдош бўлганимда англадим.

Баширулло аканинг оталари эски мактаб ва қорихонадан ташқари рус-тузем мактабини тамомлаб, Тошкентнинг «Пиён бозори»да дўкон очиб, лак-бўёқ савдосини гуркиратиб юборган, ҳатто Москвадаги машҳур фабрикадан Мамонтов билан муттасил шортомалар тузиб, Туркистоннинг турли шаҳарларини ўша вақтларда ноёб бўлган шу маҳсулот билан таъминлаб турган. Раҳматулло тўжжор ўз замонасининг кўпгина тўжжорлари сингари савдо ишидан ташқари, шёъриятга, умуман, нафосатга ихлос қўйган, билимдон, маърифатли зиёли эди. Унинг ўз даврининг машҳур ижодкорлари Тўйчи Ҳофиз, Мискин, Хислат шон, Сайдахмад аския, Абдулла фўнсуци билан, кейинчалик адабиётимиз фахри Абдулла Қодирий билан қадрдан дўст-биродар бўлганлиги ана шундан далолат беради.

«Отамнинг ижодкор дўстлари ақсарисини менинг хатна тўйимда (1924 йил) кўрганимни эслаймэн», — дейди Баширулло ака. Тўйдан олдинги баэм кечаси алоҳида извошда Тўйчи Ҳофиз билан Хислат шон, бошқа извошда эса Сайдахмад аския, Абдулла фўнсуцилар билан бирга Абдулла Қодирий келгани хануз кўз ўнгимда. Базмдагилар тўқ сурмаранг қолип дўппи, оқ жузун пешмат ва амиркон маҳси-ховуш кийган улкан ёзувчига алоҳида эҳтиром кўрсатиб, унинг учун махсус тайёрланган юқори қаватдаги жойга «қаршигани ҳали-ҳали эсимда. Отамнинг илгор зиёли табииатлиги тўғайлими, бошқа бири сабабданми, «Пиён бозори»дан бир урс фотограф келиб баэм кечасидан бир неча суратлар олган. Жўмладан, Абдулла Қодирий ёпиқ ёқа қора кўйлак устидан оқ пешмат кийиб, тўқ сурмаранг дўппида тушган сурат хамиша ўйимизда сақланар ва отам у сурат менинг хатна тўйим кўни олдирилганини айтар эдилар.

Раҳматулло тўжжор савдо ишида аввало одамлар ишон-чига муносиб, ҳалол, ширинсўхан бўлишни, гуноҳ билан савобни, ҳалол билан ҳаромни хамиша бир-биридан кескин ажрата билишни, киши ҳақиға хиёнатдан қаттиқ ҳазар қилишни, дуамаллик, ялқовлик каби хўсусятларга бегона бўлишни муҳим деб ҳисоблар эканки, булар барчаси ҳозирги тўжжорларимиз учун ҳам катта ибратдур.

Бирок ана шу хўсусятлари тўғайли тижоратда катта фойда кўрган, жўжабирдек оиласи билан (унинг хотини Мастура отин ўн тўрт фарзандни оламга келтириб, воғга етказганини айтсам, бу оилда ҳақида тўлароқ тасаввур ҳосил бўлар) тўқ-фаровон яшаган, янги иморатлар қуриб, эл-юртга катта тўйлар берган давр зуоққа чўзилмади. Октябр тўнатиришдан сўнг барча хўсуий дўқонлар ёпилиб, савдо аҳли таъйиб ва таъйик остига олинган дастлабки йилларда оила бошига бир-биридан кўркинчилик фалокатлар тушди. Орадан бир оз вақт ўтгач НЭП (янги иктисодиёт) бошланиб, ишлар илгариги аслига келгандек бўлди. Лекин бу хомхаёл эди. Тоталитар тузум эиндигина эркин нафас ола бошлаган савдо-хўнарманд аҳлини бир неча йилдан сўнг шунанган фожиади ахволга солдики, буни Раҳматулло тўжжор оиласининг тақдир мисолида ҳам яққол кўриш мумкин.

«1928 йилда, — дейди Баширулло ака, — «Пиён бозори»даги дўконимизга қўшоқонга сиймайдиган даражада катта солиқ чиқиди, уйдаги бор-йўқ бисотни сотиб, солиқ тўлашдан ташқари дўқонни ҳам тақа-тақ ёпиб, бу ҳақда молия идорасини оғохлатиришдан бўлак илож қолмаган эди. Отам раҳматлик савдогарчиликдан беэиби, майда-чўйда хўнармандчилик буюмларини ясаб сотишиб, бир амаллаб кўл учиде рўзгор тебратмоқда эдилар. Бирок орадан бир йил ўтгач — 1929 йилда — ўша алақачон ёпиб ташланган ва бу ҳақда молия идораларига ёзма маълумот берилган дўқон учун янгидан 4000 сўм (у вақтларда бунча пул вҳмоқнинг оғзидаю подшоҳнинг хазинасида бўлиши мумкин эди ҳолос) солиқ чўқса бўладими? Солиқ қорғози қўлимизга тегар-тегмас ораксидан чека ҳодимлари уйимизни тинтув ўтказиб, хатто оддий рўзгор асбобларига араваларга ортиб, отамни қамоққа олиб кетишди. Бир ой чамаси Тошкент турмасида турли йўллар билан қийнаб, жўжабирдек оиланинг ягона бошпанаси бўлмиш Калонхона маҳалласидаги ховлимизни сотиб, солиқни тўлаш ҳақида отамдан тил-хат олиб, чиқариб юборишди. Отамнинг ўша тилхатлари асосида молия ҳодимлари маҳалла оқсоқоли билан бирга келиб «ким ошди» савдоси ўтказишди. Ўша вақтда бошдан бир маҳалла наридаги «Кўзил олов» артелининг бошлиғи Сангинбой темирчи деган одамнинг оғзидан чиққан 6400 сўмда савдо тўхтади, ховлимиз унинг ихтиёрига ўтди. Лекин зулми қарангки, солиқдан ортиб қолган 2400 сўм ҳам безбетларча молия идораси ихтиёрига ўтказиб юборилди».

Бор-йўғи шилиб олинган, ўн беш жондан иборат оиласи бошпанасиз қолдирилиб, кўчага ҳайдалган Раҳматулло тўжжорни «шўрога ҳақсиз» деб эълон қилишди. «Шўрога ҳақсиз» деганининг маъноси шу эдики, ҳақсиз қилинган одам ҳам, унинг оиласидаги меҳнатга яроқли бошқа кишилар ҳам шўро идораларига ишга олинмас эди, энг оғир, қўра ишларда текинга ишлаб беришга мажбур қилинар эди. Раҳ-

матулло тўжжор оиласида меҳнатга яроқли бошқа киши йўқлигидан у бир неча қўриллишларда шундай мажбурий хизмат муддатини ўтати.

Оила бошига солинган ўша қўлфатлар етмагандек, «Янги ҳаёт» мактабининг бешинчи синфида ўқиб турган Баширулло бутун мактаб ўқувчиларини саф тортириб «илон боласи» деган, чаён боласи наён» деган тавқи лазнат билан ўқув даргоҳидан ҳайдалди ва синфдошларидан уч йил орқанда қўлиб кетди.

Оиланинг мислсиз сарсон-саргардонлиги энди бошланган эди. «Саратон фасли. Солиқчилардан, тинтувлардан қолган бир тутам кўчимизни шадлиқор аравага ортиб не-не надоматлар билан ота томондан бувимизнинг Тахтақуприқдаги боғларига йўл олдик. Ичкариси дурустгина кўрган, ташқарисида фақат мардикорлар иш мавсумида ётадиган гарибона шийпонли боғ. Аравадаги юкни қарғга тушириш хаёли билан бўлса керак, отам худлик билан кўрган ичига кириб кетдилар. Лекин бир оздан сўнг алланечун алфозда (кўрган ичиде кўнглисиз гап ўтганлиги муқарар эди) қайтиб чиқдилар ва юкларни кўргонга олиб кирмай ўзимиз каби абгор шийпонга тушириб, ўша ерга жўйлашдик. Эртаси кўни онам раҳматлик кўргонга кирверешдикда ховузма энига, катта тўт дарахти тағига лой ўчоқ қуриб, қозон осдилар. Боғ отамнинг оталаридан қолган бўлиб, унда отамнинг бошқа онадан туқулган укалари Фаизулла амаким яшардилар. Ўша кўни кечкўрун амаким кўчадан кўргонга қайтиб кирган заҳоти онам кўрган ўчоқни тепиб-тепиб вайрон қилиб ташладилар. Бунинг маъноси «боғда сенларнинг ҳақинг йўқ, тўёқларинг шикиллатиб қол» дегани эди. Отам гира-шира қоронғида бир арава толиб келдилар. Юкларимизни ортиб она буюм Шомурод қори отамнинг боғларига йўл олдик. У ерда ҳам тоғаларим яшайдиган кўргонга эмас, кўрган ташқарисидаги шумшиқ шийпонга жўйлашдик. Ўша йил кеч кузда бобом ва тоғаларим шаҳар ховлига кўчишгандан кейин биз кўрган ичиде қўшладик. Лекин баҳорда улар боққа кўчиб келиши билан биз кўргонни бўшатиб, бувимнинг Ишқобод маҳалласидаги жазирема ховлисига кўчдик. Кеч кузда яна улар шаҳар ховлига, биз эса шумшайиб қолган боққа кўчдик. Бу ҳол ўч-тўрт йил тақрирланди: ҳамма ёқни кўйдирувчи ёз саратониде дим шаҳар ховлида, аёзли қархотон кишда ён-атрофда бирор-тўқни қолмайдиган хўвиланган бийдай далада яшаб турдик. Лекин буниси ҳам ҳолва экан. 1933 йилнинг қаҳатчилиги бошланган, осмон узок, ер қаттиқ баҳорда Ишқободдаги ховлига кўчишга тайёрлик қўраётганимизда Шомурод қори бобом отамга: «Кўёв, хафа бўлмайсиз, ховлини Мирзақодирга ижарага бериб қўйдим», дептилар. «Очдан ўлганнинг мазори йўқ», деганларидек жўжабирдек оила не алфозга тушганимизни, онаганимнинг кўз ёшлари дарё бўлиб оққанини ҳали-ҳали эслаймэн. Отам раҳматлик ўта ирродали, тэдбиркор одам эдилар. Бир-икки кўн ичиде Ишқободга кўшни маҳаллада яшайдиган Бону хола деганнинг тор бир хонасини ижарага толиб келдилар. Қишда хона тоmidан челақлаб чакка ўтгач, кўшни Чарчилик маҳалласидан Маҳмуд чархчи, Йўлдош кўмирчи, Мирсоат, Тўхтабой деганларнинг улариде навбатма-навбат ижарага ўтирдик. Шу алфозда ўн йил чамаси вақт ўтгач хозирги Маннон Йўғур кўчасидаги иморати нураб турган бир ҳовлини сотиб олиб, секин-аста ўз қўлимиз билан таъмирлаб бошпаналик бўлдик».

Бу даврга келиб Баширулло ака ҳам йигит ёшига етган, 2-полабзал фабрикаси хўзурдаги ФЭУда таълим олиб, ҳам фабрикада ишлаб бироз пул толиб, отамнинг ёнига кирган эди.

ФЭУни тўғатиб, фабрикада ишлаб юрган кезлариде кейинчалик тилшўнос олим бўлиб етишган қариндоши Шокирхон Афзалов уни қўлимдан етақлаб, ўқчи кўчасидаги Тошкент педагогика билим юртига ўқишга олиб борди. Бу билим даргоҳини тўғатиб, икки ойгина Пскент туманидаги мактаблардан бирида бошланғич синф ўқитувчиси бўлиб ишлаган Баширулло ака харбий хизматга қақрилиб, Фин урушида, Болтиқкўйи республикаларини СССР таркибига «ихтиёрй қўлишиш» операцияларида қатнашди.

Харбий машқарани ўтказиб, бир неча ой ичиде, лофқоқ билан айтганда, «осмонбўйи терак учига қўнган чивиннинг чап кўзини нишонга олувчи» мерган бўлиб етишган навқирон йигит махсус муддат тетроқ туғанини, одамнинг ҳамма жойидан кўра кўркамроқ, азизроқ бўлган юртыга, меҳрибон ота-онаси, жигарқўлилари барига қайтиб тинчлик наҳидасини суришни, ўзи севган ўқитувчилик касбини ихлос билан давом эттиришни оруз қиларди.

Бирок 1941 йилнинг даҳшатли 22 июни унинг барча ширин хаёлларини парчалаб ташлади. Баширулло ака урушнинг биринчи кунидан сўнгги кўнигача чекинши изтиробларини ҳам, галаба сурурини ҳам бошдан ўтказиб, фронтларда қон кечди.

Кирқ йил кирган бўлса, ажабли етган ўлади, деган нақл бор халқимизда. Аллоҳнинг илоҳи билан даҳшатли оташ-қоғлардан омон қайтган Баширулло ака энди касбини ўзгартиришга тўри келди. Кўнлар қатори қанча эрдик элдидан партияга кириди учун ариза берганлиги сабабли энди «партия солдати» бўлиб қолган, энди партия қаерга лозим топса ўша ерда ишлаш унинг учун мажбурй эди. 1946 йилда армия сафидан қайтиши биланок уни ўша вақтлардаги Тошкент шаҳар Москва район партия қўмитасига ишга жўнатишди. Бир неча йил хизмат қилгач, нийоят эллигини йиллар бошида хозирги Абдулла Қодирий номидаги маданият ва истироҳат боғида директор лавозимига муносиб қўрилди. Боғнинг энг гуркираган, эл озғига тушган йиллари Баширулло ака ўнга раҳбарлик қилган даврга тўри келди. Кейинги ўн йиллар ичиде Баширулло ака Маннон Йўғур номидаги театр санъати олийгоҳида проректор, Ҳамза номидаги санъатшўнослик илмгоҳида директор ўринбосари лавозимларида хизмат қилди, республикамиз машҳур кишиларининг бир неча уй-музейларини ташкил этишда эҳтирос билан фаолият кўрсатди.

Баширулло ака ҳадемай саксон ёшдан сакрашни Тангри таолодан илтижо қилиб турибдилар. Муқаддас ҳаж сафаридан қайтгач у киши яна Шайхованд Тахур туманидаги Оталар жасорати музейини ҳамма ҳавас қиладиган масканга айлантириш иштиёқида ғайрат-шижоат кўрсатмоқда эдилар.

Ўзбекистон Республикасида хизат қўрсатган маданият ҳодими, кўпдан-кўп ҳўкумат мукофотлари соҳиби Баширулло Раҳматуллоевнинг ҳаёт йўлини ўйлаганда, «Банданинг боши — Аллоҳнинг тоши» деган машҳур нақл ёгда тушди. Ҳаётда инсон бошидан нелар кечмайди! Лекин Яратканга шўқр қилиб, юк кўтарган юзага қиймай қолмас экан. Бунинг ёркин мисоли Баширулло аканинг ўтда ёнмай, сувда чўқмай юсқакликка интилиб кеширган ҳаёти!

Шериф ЮСУПОВ, профессор

Отыйни ўқиганмисиз?

Олтиш ўнчи йилнинг баҳор ойлари эди. Шарқшўнослик институтининг дастхатлар хазинасидан қўлғам олиб, кироят-хонада ўқиб ўтирган эдим. Соат ўн бирларга яқин чап қўлида бир китобни кўрагига босиброқ ушлаб олган (кейин билсам, чап қўли урушда яраланган экан) кўзлари чакчайиб турган, кўринишда ҳамиша жонсаракдай, баянд буйли, барвастароқ 45—50 ёшлардаги одам кириб келди.

У менинг ўнг томонидеги стулга ўтириб, китоб мутолаа қила бошлади. Бир оз ўтгач, қўқисди:

- Мулла, қайси институтда ишлайсиз? — деб сўраб қолди.
- Ўқийман, Низомий номидаги пединститут аспирантиман.
- Раҳбарингиз ким, мавзунингиз нима?
- Илмий раҳбарим доцент Натан Маллаев, «Шоҳнома»нинг классик ўзбекча таржималари ҳақида илмий иш ёзмоқчиман.

— Нега у киши сизга раҳбар бўлади? У манбашунос эмас, эски дастхатларни ўқий олмайд.

— Йўғ-э, нега бундай дейсиз? Аспирантурага кириш пайтида мени Навоий рубоийларининг қўлғамасидан ўқитиб кўрганлар.

— Билмадим. Бўлса-бўлаверсин. Аммо у киши Аҳмад Яссавийни «мистик шоир» деган. Бу нотўғри, — деди жаҳл билан.

— Ҳа, айтмоқчи, Отыйни ўқиганмисиз? — яна гапиде давом этди сўхбатдошим.

— Ўқиганман. Унинг шёърлар девонини Эргаш Рустамов нашрга тайёрлаган.

— Фазалларидан ёд биласиз-ми?

— Биламан!

— Ўқинг-чи?

Жамолнинг васфини қилдим чаманда, Кизорди гул ўёттин анжуманда.

— Яна ўқинг!

Қошларин ёсин Отый кўргали хусн ичра тоқ, Сўхбидан меҳробларда сурат ёсин ўқир.

— Ана шу Эргаш Рустамов мен бўламан, мулла.

Шу-шу Эргаш ака билан дўст бўлиб қолдик. Олим 50-йилларнинг бошларидан ўзбек адабиётининг хали кам ўрганилган даври-ХV асрнинг бирини ярмидаги ўзбек шёъриятини тадқиқ этиш билан жиддий шуғуллана бошлади. Натихада «Ўзбек адабиётида мунозара» жанри ва унинг таркибидаги Яқинийнинг ўрни» номли йирик тадқиқот юзага келди. Унда мунозара жанрининг ўзига хос табиати, санъаткор гоғвий ниятининг мажорий тимсоллар орқали бадий ифодаланиш сеҳри теран илмий таҳлил этилган. Айрим адабиётшуносларда мунозара ўзбек адабиётига араб ҳамда форс-тожик адабиётидан ўтган, деган ақида бор эди. Эргаш Рустамов Маҳмуд Кошгарийнинг «Девону луғотит турк» асари ҳамда бошқа далилларга асосланиб, ўзбек адабиётидеги бу жанрнинг илдизи халқ озғаси ижодида бериб тақалишини асослаб, исботлаган.

У жуда тежор, шошилиб юрар, шиддат билан ишларди.

Ўша йиллари Эргаш ака кўна дастхатлари нуктадонлик билан ўрганиб, Отый, Лутфий, Сақокийлар шёъриятининг асл нусхалари асосида изланишлар олиб борди. Ана шу захматқилиш махсули ўлароқ Отый девонининг илк нашри юзага келди. Шунни алоҳида таъкидлаш лозимки, ўша йиллари ўзбек матншўнослиги хали катта тажрибага эга эмас эди. Шу тўғайли классик матнлар нашрида кўп нуқсонларга йўл қўйилиб, матбуотда турли баҳслар пайдо бўлар эди. Отый девонининг мажор нашри ҳар жиҳатдан мукамил, танқидий матнга яқинлиги билан илм-адаб аҳлининг эътирофига муассас бўлди. Унда ношир шоир ижодий биографиясини ноёб манбалар, таъкирларга асосланган ҳолда яратишга эришган; газалларнинг ўқ мавзуси, образлар силсиласи, гоғвий йўналишини аниқ кўрсатиб бера олган. Хўсусан, Отый газалларидаги ишқ кўпқиррали эканлигида олимлар диққатини жалб этиб, лирик қаҳрамон рухий олами масаласи яқин таҳлил қилинган. Нашр охирида газалларга ўрайдиган номлар, атама, ибора ва қийин тушуниладиган сўзлар ихори берилганким, улар оддий китобхўнагана эмас, балки муимтоз шёърият таҳлили билан маълум илмий ҳодимларга ҳам катта маърифат беради. Унлаас, луғат ва изохлар ҳам ноширнинг чўқур илмий салоҳиятидан дарак бериб турибди. Биз «Муҳаммад пайгамбар илмининг шаҳри. Али эса, дарвозаси» деган ҳадисни ана шу китоб изохларида ўқигандик.

Заҳмат зинапоялари

Кўнлардан бир кўн қизгин, дилчасп сўхбат асосида:

— Эргаш ака, сиз асли қаерликсиз? — деб сўраб қолдим.

— Ҳа, сизга менинг қаерданлигим нега қарор бўлиб қолди?

— Шундай, ўзим билиб олай дедим, устоз-шогирддай бўлиб қолдик.

— Мен Тожикистонданман, лекин ўзбекман, — дедилар-да, ўз сарғузашларини гапириб бердилар: мен 1925 йили Чимкент вилоятининг Сайрам туманида дехқон оиласида дунёга келганман. Урта мактабни тўғатгандан сўнг бир оз вақт колхозда тракторчилик қилдим, ўзга юртларни кезиб чўқидим; иккинчи жаҳон урушида қатнашиб, 1943 йили чам қўлим ногирон бўлиб қайтдим. ТошДўнинг Шарқ факултетини тўғатган, Москвадаги Шарқшўнослик институти аспирантурасида таҳсил кўрдим ва 1959 йили номзодлик диссертациясини химоя қилдим. 1964 йилгача шу институтда илмий ҳодим вазифасини ўтатдим. Москвада тинимсиз меҳнат қилишга, вақтни қизғонлига тўри келди. Натихада Бертелс домла сайланмасининг 4-жилди — «Жомий ва Навоий»ни мукамил изохлари билан қўқиб тайёрладим: «Ўн бешинчи асрнинг биринчи ярмидаги ўзбек шёърияти» номли рисоламни нашр эттирдим. Бу йиллар менинг ижодиимда энг машаққатли ва сермахсул йиллар бўлди. Зероки, мен ўзбек адабиётининг хали ўрганилмаган даври ҳақида биринчи сарчашмалардан қўлаб далиллар тўғладим, янги дастхатларни кўлга киритдим: араб ва форс-тожик адабиёти буюк сиймолари ижодини ўзбек шёърияти билан қиёсий — типологик таҳлил учун мукамал ўрганиб чиқдим. Бу ёғни ўзингиз кўриб-билиб қорисиз, — деб гапни мухтасар қилди Эргаш ака.

Ҳақиқатан ҳам, Эргаш Рустамов 1964 йилдан бошлаб Ўзбекистон Фанлар Академияси Тил ва адабиёт институтининг классик адабиёт бўлимига ишга ўтди. Тиниб-тинчимас олим ўзи танлаган мавзуга содик қолди, XV асрдаги ўзбек шёъриятини жанр, тема, образлар тизими, гоғвий йўналиш, санъаткорлик маҳорати, айрим аънаъанавий тимсоллару бадийи унсурлар жиҳатидан араб ҳамда форс-тожик адабиёти билан атрофлича қиёсий ўрганишга киришди. Эди у кишини ҳар кўни Беофийчи номидаги Шарқшўнослик институтининг кироятхонасидан топарганингиз. Хамон у кўна дастхатларга маҳлиб; хали қарасангиз қорилардек жимкат ўқитган, бошқа бир кўн қарасангиз, Гадоий девонидан мумтоз бир байтни кўчириб олаётган ёки Сақокийи қасидаларини Шарқнинг бошқа машҳур қасиданавис шоирлари асарлари билан қиёслаётган бўлади ё бўлмаса, Яссавий хикматларининг дастхат ва нашрий нусхаларини солиш-

тирма мутолааси билан банд бўларди.

Олимнинг бир неча йиллик меҳнатининг махсули бўлмиш «Ўн бешинчи асрнинг биринчи ярмидаги ўзбек шёърияти» китоби кўп жиҳатлари билан адабиётшуносларнинг диққатини ўзига тортиди. Дастлаб шуни таъкидлаш керакики, таҳлилга жалб этилган далиллар асарларнинг барчаси турли дастхатлар хазиналаридан янги топилган қасидаётлар эди. Иккинчидан, нозикби матншўнос ҳар бир асарнинг мавзу, мундариҳа, гоғвий йўналишини кўздан кечирар экан, уларни қай йўсинда, қандай либосдаю услубда тасвирлаганлиги — санъаткорлик маҳоратиға эътибор берган. Учинчидан, ўзбек газалиёти араб, форс-тожик ҳамда турк адабиётлари билан қиёсий-типологик усулда текширилган экан, ўзаро таъсир, сайёр сюжет, тимсол ва мавзуларни аънава ва ўзига хослик қонуниятидан келиб чиқиб баҳоланган. Ва нийоят, Эргаш Рустамов ушбу асариде ҳамкасблари орасида биринчи дафъа ўзбек мумтоз шёъриятига халқ озғаси ижоди асарларининг баракали таъсирини хийла синқовлик билан текширган ва жиддий илмий ҳўсулар чиқарган. Унинг бу борадаги назарий мулоҳазалари кейинчалик дўстлари ва шогирдларига кўл келди.

1968 йилнинг март ойи кўнларидан бириде Эргаш ака ишлайдиган бўлимга кириб борсам, домла ниманидир ёзиб ўтирган экан. Салом-алиқдан сўнг:

— Авторефератини кўчиди, сизга олиб келдим, — дедим.

— И-йк, рефератингиз ҳам чопқиллаб чиқа қолдими? — мийғида қилди Эргаш ака.

— Сиз фотиҳа бергандан кейин чиқади-да, — дедим бир оз сергаланиб.

— Бўпти, қўриб чиқаман, — деб авторефератни олиб қолдилар.

Беш кўн ўтгач, институт йўлгадиге турсам, Эргаш ака кўчадан кириб келди. Саломимга алик олгач:

— Ана тақриз. Буни сиз учун ҳам, устозингиз учун ҳам эмас, ишингиз учун ёздим, — деди. Тақриз лўнда, аммо гоғийда самимий, илмий теран ёзилганди. У кишининг тежорку хўшгўйлиги қойил қолдим.

Дарвоқе, Эргаш аканинг бешинчи заҳматининг худуди йўқ.

Иборат «Ўзбек адабиёти тарихи» ни яратишда иштирок этди. Олим ўша йиллардаёқ бой адабий меросимизни «диний мистик адабиёт», «феодал-клерикал адабиёт» деб чиқитларга чиқазиб ўрганишга қарши қўчудди. Ана шу ақидаларига содиқлиги тўғайли дастлаб «Аҳмад Яссавий» деган мақоласи «Тошкент оқшоми» газетасида, сўнгра «Аҳмад Яссавий хикматларида тарих ва ҳаёт садоси» «Ўзбек тили ва адабиёти» (1972, 4—5—6-сонлар) журналида босилди. Олимнинг ҳар бир мақола ва тадқиқотида ўзига хос қавофиди, янглик бўлганидек, бу ерда ҳам Яссавий шахсияти, пиру маслақдошларини, уни етиштирган шароит, илмий, адабий муҳит, хикматларининг муҳиятини илмий жиҳатдан ҳолис ва теран текширган; айрим ҳамкасбларининг Я

Хусниддин ШАРИПОВ ЗАП ҚИЗИҚ ОЛАМ ЭКАН...

Ҳақиқатдан ҳам ҳаётим мен, вақт бир оз илдам экан. Унда ҳам, ё тавба, дўстлар, вазну суръат ҳам экан, Тоғ эмас, йиллар юқидан елкалар жиқ нам экан, Олга юрмоқ бўлса мушкул, тўхтамоқ мубҳам экан, Ким гўзал бир дамба илҳақ, кимга дам шул дам экан, Кўп қизик олам экан бу, зап қизик олам экан.

Қанча юлдашлар бўлиб бурж, йўлда ажраб кетдилар, Ҳаётимнинг азиятлар кимга харжлаб кетдилар, Кетдилар Бобур ва Сино, Шоҳ Машраб кетдилар, Билмадим, шод кетдиларми, бошни қашлаб кетдилар, Айтнингиз, килриққа кўнган ёшми ё шабнам экан, Кўп қизик олам экан бу, зап қизик олам экан.

Йул тугар, ўтгай умрлар, битмагай дунё иши, Кўча ҳам гуллар оёғин, не учун бўқмас киши, Нега қувнатмас қулогин боғда булбул хониши, Дилни ҳиз эттирмагайми лажаларнинг ёниши, Бирни топсангиз шу тахлит, баринбир, бир ҳам экан, Кўп қизик олам экан бу, зап қизик олам экан.

Айб эмас давлатли султон бўз баҳосин билмаса, Еки зоҳид зикр аро ризқ-рўз баҳосин билмаса, Лек ярашмас аҳли дониш сўз баҳосин билмаса, Ростта ҳам, ёлгонга ҳам тенг ўз баҳосин билмаса,

Бас, у офтоб бўлмагай, то елда турган шам экан, Кўп қизик олам экан бу, зап қизик олам экан.

Поралар хатто самоват сийнасин вақт ханжари, Биз йироқлашас қўйдан, Ой қонар биздан нари, Йил узунлашгай ва соат қисқарар борган сари, Нега хушёр тортмаймиз, эй замин фарзандлари, Ким билар, нечун одамзод бунчалар беғам экан, Кўп қизик олам экан бу, зап қизик олам экан.

Вақт деган дарёга боқсам, пок умид лим-лим келур, Хусни гул очган ҳаётга изларимдан ким келур, Ҳайқириб келгаймикин ё журмат айлаб, жим келур, Майли, дўстлар, барчасин беҳтиёр кўргим келур, Тенг баҳам кўргай насибин, гар асл одам экан, Кўп қизик олам экан бу, зап қизик олам экан.

ҲИСОБ-КИТОБ

Алгебрага иштиёқим суст, Раҳамлардан безиллар өдим, Неваралар номини дуруст Едлаёлмай ўтди ҳаётим.

Лек тўлганда тўхилмадим дув, Ҳисоб-китоб чакки бўлмади, Битта ноним икки бўлди-ю, Битта ёрим икки бўлмади.

ДАНАГИДАН МАЪЗИ ШИРИН

Ҳаёт қозонида шунча йил қайнаб, Яна қайтмоқдан болалик томон, Тонглари оқшомга улайимиз ўйнаб Мен ҳамда неварам мулла Сарваржон.

Бирга эмақлаймиз, Мудраймиз бирга, Каптардек «ту-ту»лаб берамиз овоз, Тиши ўтмаса-да хали кўп сирга, Электр нелигин биллади шоввоз.

Радио мураватин кўрсатар босиб, Хатто телевизор солламоқ бўлар, Худди кўкка сапчир қанотин ёзиб, Улардан куй янграб, тошса ёғдулар.

Инженер бўлгудай сиеқи бор-да, Шунинг-чун сўрамас Мошу Бароқни, Электр тугмасин никтаб деворда, «Ану!» деб кўрсатар шигда чироқни.

Бувисин оқ юзда бир жуфт холи бор, Ҳаёт ҳам тугма деб босар у бармоқ, Шу он, кандил қолиб шигда лол-ночор, Менинг юрагимда ёнади чирок.

БЕЛАНЧАГИНГ ОЙ, БОЛАМ...

(Алла) Бошинг узра айланар боди сабо, Жонгинангга, жон болам, жоним фидо, Кеча-қундуз ҳаёлим ёдинг билан, Охариб ўзингиз, охариб.

Дарё бўлиб тошар дил кирғоғидан, Ажраб бўлсам дўстларнинг қучоғидан Алла қилсанг, бу оқшом, болажоним, Ой туғилар ҳилолнинг ушоғидан.

Беланчагинг ой бўлиб нур сочади, Изларидан тонг қулиб юз очади, Гуллар сенинг бошинга соя солар, Қўшлар сенинг бахтингдан сузлашади.

Эл ичида фаҳримсан, савлатимсан, Бу ҳаётдан топганим — давлатимсан, Мен ҳам ором оларман, жоним болам, Ширин тушлар қўйинда алла қилсанг.

ЭҲТИМОЛ ТУРМУШ УЛОҚДИР...

1992 йил Эшда Ашоба атрофида дастлабки тожик қочоқлари пайдо бўлган эди. Бу шер ушанда ёзилган.

Қор ва дўл тўпал булутлар, айланар боғ устида, Ҳуш урармиз баҳ эҳтиб биз битта япроқ устида.

Во дариг, боқсам — омонатдай бу турмуш сахнаси, Қоралар ўйнайди жуфт-жуфт бир гариб оқ устида.

Эҳтимол турмуш улоқдир, аҳли дониш шунда ҳам Ҳеч навадозиқ қиларини содда ўртоқ устида?!

Эс оғиб ур-сурда, қўшлар жойномоздан айрилиб, Янгисин инглаб тиларлар эски белбоғ устида.

Ғиштни метин айлаган кўз ёшимас, пешона тер, Қолмасин аммо муҳаббат қасри шўрхоқ устида.

Неча оташ, неча чирғиқдан ўтар хатто илақ, Барқ урар атлас бўлиб авр сўнгра арқоқ устида.

Бу ҳаёт бирдай азиздир, шорири шөрхонга ҳам, Арра урмайлик дарахтга, ўлириб шох устида.

Умр бозорида нархлар бўлмасин тупроққа тенг, Қор ва ёмғир чоғи хуснини қуиби чоҳ устида.

КОН ИЗЛОВЧИ ОЛИМ ХОТИРАСИ

Мирмажид Зокиров ёши саксонини қоралаб бораётганига қарамасдан ғайрат билан миллий тикланиш йўлида ишлаётган эди. Унинг ғайрати, фидоқорлиги, Ватанга муҳаббатини ҳавас қилиш, ёшларга соғиниш мумкин эди. Миллий тикланиш партиясининг го-макссадларини ўз го-ялари ва эътиқоди каби қабул қилар эди. Газетамизга узлуксиз мақолалар ёзиб берар, миллий манфаатлар, мустақил Ватан равнақи билан боғлиқ муаммоларни кўтаришни тақлиф этарди. Унинг бир қанча олимона теран мақолалари газетхон зиёлилар эътиборини қозонди.

Қутилмаганда ўлим уни орамиздан олиб кетди. Мирмажид аканинг барча азоблари, қувончлари шу билан тугади. Мирмажид Зокиров таникли геолог олим, ўз соҳасининг етук билимдони ва фидойиси эди. У 1941 йилдан бошлаб қанчадан қанча ўта муҳим геология экспедицияларида ишлади. У том маънода кон изловчи эди.

Мирмажид ака бошидан жуда оғир синоқли кунларни ҳам кечирди. 1945-1954 йилларда ноҳақ репрессияга учради. Колима сургунининг барча уқубатлари, абгорликларини тортди. У синмади. Буқилмади. Ишонч-эътиқодидан қайтмади.

Сургундан қайтгач, яна Ватан учун кон қидирди, чўл, тоғ-саҳроларни кезди. Ҳўб тер тўқди. У Колимада бошидан кечирганларини китоб қилиб ёзди ва уни «Муздадан чиққан чакмоқлар» деб атади. Бу асарининг қўлёзмасини у «Миллий тикланиш» газетасига тақдим этди.

Одамнинг ғайрати, шижоати ёшми тан олмайди. Лекин ўлим аёвсиз чек қўяди. Мирмажид ака ҳалол, иймолни инсон эди.

Она-ер унга юмшоқ бўлсин. Аллоҳ таоло раҳмат қилсин.

«МТ» таҳририяти

Ҳўчан бола

Тавба манзили ҳақидаги далил Оллоҳ Таолонинг: «Эй мўминлар, Оллоҳга тавба қилинлар, фалоҳ топангиз ажаб эмас» (Нур, 31 оят), деган оятда мавжуд. «Фалоҳ» — нажот демакдир. Оллоҳ тавба учун нажотни ваъда қилган. Мўмин кимсангиз Оллоҳдан тилаги ҳам нажот топишдир.

Биз китобимизнинг аввалги бобида «Оллоҳ уларга лутф ила назар қилган, уларни тавба қилишлик неъмат билан хушнуд этган, қалб кўзларини очган», деган эдик. Бунга далилини Оллоҳнинг: «Эй Мухаммад, сенинг олдингга бизнинг оятларимизга йймон келтирган бандалар келса, уларга:

— Оллоҳнинг саломи сизларга бўлсин. Раббингиз сизларга лутф кўрсатишликни ёзиб қўйган. Сизлардан бирор кимса ўзининг жоҳиллиги тўғайлик бирор гуноҳни қилиб қўйса ва сўнгра ундан тавба қилса ва ўзини ислоҳ қилса, сўзсиз Оллоҳ мағфират қилгучи, Раҳмдил зотдир, дегил». (Ал-Анъом, 54 оят). Бу оятда Оллоҳ мағфират қилишни ва лутф кўрсатишни ваъда қилган. Шунингдек олдинги бобида «Оллоҳ тавба манзилига қирган бандаларнинг ниятини қўллаб-қувватлайди ва уларга ўзининг тавфиқу хидоят билан мададкор бўлган», деган сўзимизга ушбу оят далилдир:

«У уч кимсаларини тавбалари кечиктирилган эди (Табук газотига пайгамбаримиз алайҳиссалом билан бирга узрсиз бормаганликларини эътироф этган саҳобалар), уларга Ер ҳам ўз неъматлари билан торлик қилиб қолди ва юраклари ҳам қисилиб кетди (чунки

ҳод икки навъдир: бири ботиний ва иккинчиси зоҳирий. Нафс, ҳою ҳавас билан курашиш ботиний жиҳоддир. Дўшманга қарши камон, найза, мушт билан урушиб унинг молини тортиб олиш зоҳирий жиҳоддир. Оят давомида Оллоҳ шундай деди:

«Улар ўлдирдилар ва ўлдирдилар...» Бунинг ботиний маъноси улар нафс, ҳою ҳавасни рибзат билан ва шаҳвоний ҳирсларини узиб ташлаш билан ўлдирдилар. Оллоҳ уларнинг нафс ва ҳою ҳавасини ўлдирдиш билан уларга катта марҳамат кўрсатди. Сўнгра Оллоҳ деди:

«У катта ютуқдир...» Улар Оллоҳдан катта ютуқни қўлга киритдилар. Оллоҳ мўминлар сифатини шундай тавсиф қилди:

«Улар тавба қилувчилар...» Улар ўз азму ниятлари билан тавба қилувчи номини олишга мустаҳик бўлган бандалардир.

«Улар ибодат қилувчилар (обидлар)...» Улар шаҳватларини тарк этиб нафс қуллигидан озод бўлган ва обидлар деган номни олишга мустаҳик бўлган бандалардир.

«Улар ҳамду сано айтувчилар...» Уларнинг қалби нафс асирлигидан қутилган, Оллоҳнинг уларга кўрсатган марҳаматини кўра олган, Уни севиб қолган ва ҳамду сано айтувчилар (зикр қилувчилар) деган номни олишга мустаҳик бўлган бандалардир.

«Улар жавлон қилувчилар...» Улар учун Оллоҳ оламул ғайб пардасини кўтарган, қалблари оҳ чекувчилар водийсида жавлон урган ва руҳлари танларидан ажраб

отиб юборадиган ва нафсга асло қаврилиб ҳам қарамайдиган зотлардир. Улар ўзларини банда эканликларини ва Оллоҳни Раббилари, Холиқлари, одам суратига киргизгучи Зот ва Хожалари эканлигини англаб вуҷудлари билан Унинг пойига йиқиладиган бандалардир. Оллоҳ мунча ҳам Улуғ ва нусрат ато этгучи Зотдир.

Агар сен ҳақиқий мўминнинг сифатини қандоқ бўлишини билишни истасанг Иброҳим Халилulloҳга (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) боқ. Оллоҳ Таоло унга деди:

«Эй Иброҳим, итоат эт (Исломга кир)...» Иброҳим алайҳиссалом буйруққа итоат этиш бадалига бирор нарса тама қилмадилар ва у ёқ-бу ёққа қарамасданок: «Барча оламнинг Раббисига бўйин эгдим» (Бақара, 131 оят), деди. Бу сўзининг рост эканлиги Иброҳим алайҳиссаломнинг ўтга ташланганида ўз исботини топди. Оллоҳ ҳам унга қилган ваъдасига вафо қилди. Шундан сўнг у нафсга мутлақо қарамай қўйди. Оллоҳ Иброҳим алайҳиссаломни шундай синаб қўрган. У ўтга отилган вақтида ўтга тушмасдан туриб ҳавода Жаброил алайҳиссаломни учратди. Жаброил унга:

— Эй Иброҳим, бирор истагинг борми, — деди. Иброҳим алайҳиссалом истеҳзо билан:

— Сенданми, йўқ. Менга Оллоҳ кифоя қилади, — деди. Агар Иброҳим алайҳиссалом шу ҳолатда нафси тўғрисида қайғурганда эди Жаброил алайҳиссаломни учратгандан ва уни ёрдамини рад этгандан кейин бирор ўзгартиш бўлишига ишонмаган бўлар эди. Иброҳим алайҳиссаломни ўтдан соғ-са-

Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

Газета 136-рақам билан рўйхатдан ўтган. Бюроети: Г — 044. 1904 нусхада босилди. Сотувда нархи эркин. Ҳажми 2 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.

Манзилмиз: Тошкент-83, Матбуотчилар кўчаси — 32. Телефон 33-50-18. «Шарк» нашриёт-матбаа консерни босмаҳонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюқ Турон кўчаси, 41-уй. Навбатчи — Абдунаби ҲАЙДАРОВ